

Draga Branka,

ABK

Najzad ste naišli na lišnost koju ste, kako kažete, duže vrenena tražili.

Ja sam Radojka Stančević iz Bos.Krupe, sestra sada pokojnih Milana, Bogdana i Branka Stančevića, supruga Dušana Štrpca sveštenika iz Pištalina, sela u kome je Radovan Vulin, Vaš brat, bio postavljen za učitelja u januaru mjesecu 1941 godine.

Vrlo mi je teško nakon toliko godina sjećati se detalja, ponovo preživljavati sve ono što se zbilo 1941. godine i dalje u toku rata. Sjećati se gubitaka oca, braće, djeteta i dragih prijatelja. Ali kao dug prema dobrom drugu Radovanu skupiću snagu i pokušati da Vam razjasnim neke momente iz života i rada pokojnog Radovana, za vreme njegovog boravka u trajanju ^{ca} oko četiri mjeseca u selu Pištaline, gdje smo živjeli ja, muž i dijete.

Mislim da je Radovan došao u Pištaline početkom januara 1941. godine. U školi je u to vrijeme već radio tečaj za obučavanje djevo-jaka u domaćinstvima, kako su ga nazivali "Domaćička škola", koji je otvoren na inicijativu moga muža. Školu su pohađale djevojke Srпкиnje i Muslimanke. Odmah po dolasku u školu, Radovan nas je posjetio, jer su škola i naš stan bili u neposrednoj blizini. Rekao je da mu je ovo prvo mjesto službovanja i raspitivao se o prilikama u selu. Kad sam saznala da je završio učiteljsku školu u Banjaluci, odmah sam ga pitala da li poznaje moga brata Milana Stančevića, koji se tada nalazio na otsluženju vojnog roka u Goraždi. Radovan nam je rekao da su zajedno završili učiteljsku školu i da su vrlo dobri prijatelji. To je bilo dovoljno da Radovana prihvatimo kao bliskog prijatelja. Sa njim sam često i dugo razgovarala o bratu Milanu. Radovan se sa Milanom redovno dopisivao i prenosio nam vijesti o njemu.

Radovan nam se prikazao i kao pisac. Donosio je svoje radove i pjesme koje smo sa zadovoljstvom čitali ja i moj muž. Naročito mi je ostalo u sjećanju njegovo djelo za koje nam je rekao da se zove "Na raskrsnici". Bilo je pisano rukom u svesci. Koliko se sjećam u svome djelu je vrlo određeno predviđao ulogu zadruga u socijalističkom društvu. Moglo bi se za njega reći da je bio preteča današnjih organizovanih radnih i zemljoradničkih zadruga. U djelu je bilo i pozitivnih i negativnih likova. Bilo je kolebljivaca, koji su u svim tim nastojanjima vidjeli neuspjehe. Sjećam je jedne njegove pjesme, za koju mi je rekao da je posvetio svojoj djevojci Raziji K^cvačević, učenici iz Bihaća. U pjesmi je pjevao u prenosnom smislu o revoluciji, koju je vidio kao crvenu žetvu. Sva su mu djela bila prožeta soci-

jalnim mozivima

U slobodnom vremenu volio je da svira violinu. Svakodnevno je dolazio, kod nas, a jedno vrijeme je¹ stanovao zbog ustupanja svoga stana za potrebe Domaćićke škole. Kako smo mi u to vrijeme imali ~~xx~~ radio, on je redovno dolazio da sluša vijesti, narodne pjesme i ostali program. Često smo diskutovali o ~~p~~olitičkoj situaciji kod nas i Radovan se u tim diskusijama isticao kao revolucionar. Sve mi to nije bilo neobično, jer mi je bilo poznato da i moj brat Milan pripada Komunističkoj partiji i u našem stanu je skrivao ~~po~~litički materijal. Tako nam je prolazilo ~~sur~~avno zimsko vrijeme u zabačenom selu Pištaline.

Ujutro 6. aprila 1941. godine, dok su mještani sela Pištaline još spavali, preko vesti Radio Beograda saznali smo o mučkom napadu Nijemaca na našu zemlju i bombardovanju Beograda. O početku rata moj muž je obavjestio Radovana i učiteljice Domaćićke škole, kao i obližnje mještane. Istog ~~dana~~ poslije nekoliko sati stigao je telegram kojim je moj muž Dušan pozvan u vojsku. Isti dan je i otputovao za Banjaluku. Radovan, učiteljice Domaćićke škole i ja svakodnevno smo slušali vesti i obavještavali se o situaciji u ~~ze~~mlji sve dok mi ustaške vlasti nisu oduzele radio aparat. Tada su počele i druge akcije ustaša. Vidjeli smo da ovakvo stanje ne može dugo da potraje i da će se morati dizati ustanak. Ja i Radovan smo savjetovali ~~swim~~ mještanima= Srbima, naročito onima koji su se vraćali kući posle rasula stare Jugoslavije, odnosno njene vojske, da čuvaju i zakopavaju oružje, jer će im trebati. Jednoga dana na moja vrata u ranim jutarnjim časovima lupali su Italijani tako jako da sam mislila da će ih provaliti. Fašisti su mi ~~pretr~~šli cijeli stan tako da ni maramica nije ostala nerastrešena. Tražili su oružje. Otišli su bijesni jer nisu ništa našli što su tražili. Jedan Musliman mještatinin mi je rekao da sam optužena da se kod mene saku=pljaju Srbi i da krinu oružje, kao i da mi je cijelu noć kuća bila opkoljena od Italijana. Poslije toga ostala sam jedno kratko vrijeme u Pištalinama a onda sam^{se} s djetetom preselila u Bos. Krupu kod mojih roditelja. Radovan je ostao u Pištalinama do momenta kad su jednom naredbom Pavelićevih vlasti svi Srbi bili otpušteni iz slu=žbe. To je bilo, mislim, 22. juna 1941 godine. Tad je i Radovan krenuo iz Pištalina i pri polasku navratio kod ~~xxxx~~ nas u Bos. Krupu. Moj ~~br~~ brat Milan je već bio došao iz vojske. Radovan je kod nas i noćio. Tu veće Radovan, Milan i ja ostali smo kasno pričajući o političkoj situaciji. Milan je tada bio član Sreskog komiteta KPJ za Bos. Krupu.

Bilo nam je svima jasno da će se morati podizati ustanak i da je došao čas kad KPJ treba da ga podiže. Tu noć kad smo nas troje o svemu tome pričali, rešili smo da se svim snagama borimo protiv neprijatelja. Tada nismo znali kuda će nas sve ratni vihor odnijeti, pa smo obećali da ćemo održavati vezu ukoliko to budu prilike dozvoljavale. Sagledali smo i opasnost situacije u kojoj se nalazimo. U to vrijeme ja sam bila u najnepovoljnijem položaju. Svi sveštenici sa porodicama bili su već pohapšeni i odvedeni u logor u Capragu. Ja sam sa djetetom kod mojih živjela u nekoj vrsti ilegalnosti: nisam nigdje izlazila, živjela sam u stalnom strahu i očekivanju da će doći po mene i dijete. Milan i Radovan su insistirali da se negdje sklonim. Radovan me zvao da sa djetetom dodjem kod vas, gdje niko nebi znao da sam žena sveštenika. Radovan nam je rekao da ide za Banjaluku. Ja i Milan smo ga odgovarali od toga. Bili smo mišljenja da bi trebalo negdje da se skloni, jer je u Banjaluci bio obilježen kao komunist. Rekao nam je da mora da se javi svojoj partijskoj organizaciji jer je takva direktiva. Tom prilikom je kod nas ostavio i neke stvari koje mi nisu bile potrebne. Uglavnom, to su bili odjevni predmeti, zimski kaput i još nešto što mu nije bilo momentalno potrebno.

Nakon Radovanovog odlaska, poslije 2-3 dana odvedeni su od ustaša najprije tata, pa poslije Milan i Bogdan. Nas su sve pokupili u toku noći i držali u Bos. Krupi četiri dana u logoru, ređavajući šta će sa nama da li da nas pobiju ili puste. Kad su nas pustili kućama, one su bile uglavnom opljačkane. Tada smo vidjeli da nam tu nema opstanka, pa smo krenuli za Crnu Goru kod sestre Dare. Tom prilikom sam Radovanove stvari prenijela kod komšinice Rutke o čemu sam mu i pisala. Poslije su sve kuće u Bos. Krupi srušene od bombardovanja a Ela Rutka se udala u Zagreb, pa je vjerovatno da su i stvari propale. Kad je Radovan pošao iz Krupe on je odnio samo kofer sa najpotrebnijim stvarima. Vjerovatno su tu bili njegovi radovi i korespondencija. Kad bi se saznalo gdje je odsjeo u Banja Luci i stanovao do hapšenja vjerovatno bi se ušlo u trag ko je njegovu korespondenciju predao u Muzej. Svakako bi to bio neko od njegovih drugova. Poznato mi je da je Milan jednom prilikom bio kod vas jer mi je o tome pričao. Njegova djevojka je bila Stana Krneta iz Prijedora za koju je pitao Branko. To je njihova školska drugarica koja je takodje pripadala naprednom pokretu. Sjećam se da je tata jednom prilikom posjetio Milana u Banjaluci i dok je stajao sa direktorom učiteljske škole naišla je Staka koju tata nije poznavao. Direktor mi je rekao: "Vidi, ona će ti biti snaha, ali neka znaš da je komunista".

Pismo Radovanu pisala sam u veoma teškim prilikama ophrvana neopisivim strahom. Da bih ukrila ko piše nisam stavila imena braće i oca. Predviđjala sam najgore: da se nećemo više vidjeti, što se nažalost i obistinilo.

Zaboravila sam da vam saopštim da sam saznala nešto ranije da mi se muž nalazi u zarobljeničkom logoru Stalag XVII A.

U toku NOB, tačnije 1942. godine srela sam se u partizanskoj bolnici u Risovcu sa Stojanom Makićem. Kad sam saznala da je iz vaših krajeva pitala sam ga za Radovana. Rekao mi je da je on Radovanu ujak. Tom prilikom mi je ispričao o herojskom držanju i tragičnoj smrti Radovanovoj u banjalučkoj bolnici. Bilo mi ga je strašno kada sam izgubila još jednog brata. Odmah sam ga pitala za Radovanove književne radove i on mi je rekao da su negdje sklonjeni.

Evo, ovo je moj mali, prilog sjećanja na Vašeg brata Radovana, a našeg prijatelja. Radovaće me ako će Vam ovo pomoći da nešto više saznate o boravku i radu na njegovom prvom i poslednjem mjestu službovanja.

~
Srdačno i iskreno Vas pozdravlja

Radojka Štrbac rođj. Stančević

Beograd.

24.IX.1978.

† Tekst prepisa spravili:

Mana Kalabica

Radojka Štrbac

Tačnost prepisa ovjerava: :

Direktor Arhiva

Milan Vukmanović
Milan Vukmanović